

Ευαγγέλιο και πολιτισμός

© Αικατερίνη Κυριάζου
και Εκδόσεις Έν πλῶ
Κολοκοτρώνη 49, Αθήνα 105 60
Τηλ.: 210 3226343 - Fax: 210 3221238
e-mail: info@enploeditions.gr
www.enploeditions.gr
www.facebook.com/enploeditions.gr

Α' έκδοση: Οκτώβριος 2019

ISBN: 978-960-619-049-0

Αικατερίνη Κυριάζου

Ευαγγέλιο και πολιτισμός
στη ζωή και το έργο του Αναστασίου
Αρχιεπισκόπου Τιράνων,
Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας

Πρόλογος:
Θανάσης Ν. Παπαθανασίου

Επιμέλεια έκδοσης:
Βασίλης Αργυριάδης

Ἐν πλῶ

Στους λατρευτούς γονείς μου
π. Ισίδωρο και Θεοδώρα

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πορευθέντες και... θηριομαχούντες	
Πρόλογος του Θανάση Ν. Παπαθανασίου.....	13
Πρόλογος της συγγραφέως.....	19
Εισαγωγή.....	23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο βίος και το έργο του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου

Τα παιδικά χρόνια και οι εφηβικές ανησυχίες.....	37
Τα νεανικά χρόνια, οι σπουδές και η έρευνα.....	41
Επιστημονική σταδιοδρομία-καταξίωση, εκκλησιαστική και κοινωνική διακονία, διαχριστιανική και διαθρησκευτική μαρτυρία.....	48
«Χριστός Ανέστη! (Krishti Ungjall!)».	
Στην Αλβανία, Σταυρός και Ανάσταση ενός λαού.....	56
Βιογραφικά στοιχεία συνοπτικά.....	62
Επιστημονική σταδιοδρομία.....	62
Ιεραποστολική διακονία.....	64
Τμητικές διακρίσεις.....	66
Συγγραφικό έργο (Θρησκευτολογικές έρευνες - Δοκίμια).....	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ευαγγελικός λόγος στη θεολογική σκέψη
του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου

Η έννοια του Ευαγγελίου.....	71
------------------------------	----

Προϋποθέσεις και αρχές της Ορθόδοξης θεολογίας.....	75
Ο θεολογικός στοχασμός – δοξολογική κατανόηση της ζωής.....	75
Οικείωση και ακτινοβολία της θείας δόξας.....	86
Ο δοξολογικός χαρακτήρας της λατρευτικής ζωής.....	93
«Η λειτουργία μετά τη Λειτουργία» – Βιώνοντας εν ταπεινώσει τη σταυρωμένη αγάπη από «δόξης εις δόξαν».....	99
«Γενηθήτω τό θέλημά Σου» – Πραγματικότητα και προσδοκία.....	106
Ο ρόλος του Ευαγγελίου στην αποστολική διακονία του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου «έως έσχάτου τής γής...».....	114

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η σχέση του Ευαγγελίου με τον πολιτισμό: Προϋποθέσεις και συνέπειες σύμφωνα με τη θεολογική ανάγνωση του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου	
Ο όρος «πολιτισμός».....	129
Πολιτισμός και θρησκευτική εμπειρία.....	135
Έγνη από την αναζήτηση του Υπερβατικού: πολιτισμικές διαστάσεις και κοινωνικές παράμετροι της θρησκευτικότητας.....	135
Θεολογική προσέγγιση.....	143
Η σημασία του πολιτισμού στην αναγγελία του Ευαγγελίου.....	154
Η μεταμορφωτική δύναμη που προσφέρει το Ευαγγέλιο στον πολιτισμό.....	163

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Το οικουμενικό μήνυμα του Ευαγγελίου και η ιεραποστολή στον λόγο και την πράξη του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου

Από την «παγκόσμια κοινότητα» προς μια «κοινωνία αγάπης». Χριστιανικό όραμα, χρέος και αγώνας.....	173
Η οικουμενικότητα ως σταθερό πλαίσιο και σαφής προοπτική του Ευαγγελίου και της Ορθόδοξης θεολογίας.....	177
«Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία» στον λόγο και την πράξη του Αρχιεπισκόπου Αναστασίου.....	187
Το χρέος της ιεραποστολής και η φύση της Εκκλησίας του Χριστού.....	192
Μαρτυρία Ορθοδοξίας – Θεολογική τεκμηρίωση της ιεραποστολής της Εκκλησίας.....	197
Το ζητούμενο από την Ορθοδοξία και την ιεραποστολή της – Θεμελιακές ιεραποστολικές αρχές.....	202
Η διαχρονική μετοχή του Ευαγγελίου και της χριστιανικής μαρτυρίας στην οικοδόμηση της οικουμένης.....	213
Επίλογος.....	221
Μια αποκλειστική συνέντευξη με τον Μακαριότατο Αρχιεπίσκοπο Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας κ. Αναστάσιο.....	231
Βιβλιογραφία.....	243

ΠΟΡΕΥΘΕΝΤΕΣ ΚΑΙ... ΘΗΡΙΑΜΑΧΟΥΝΤΕΣ!

Πρόλογος του Θανάση Ν. Παπαθανασίου

Ο φιλότιμος κόπος της Κατερίνας Κυριάζου υλοποιείται σε βιβλίο και προσφέρεται στους ανθρώπους που νοιάζονται, πάνω σε μια ιδιαίτερη συγκυρία: Τον Σεπτέμβριο του 2018 συμπληρώθηκαν 60 χρόνια από το γεγονός το οποίο πυροδότησε στον Ορθόδοξο κόσμο, και ειδικότερα στην ελλαδική πραγματικότητα, την αναγέννηση της συνείδησης ότι το Ευαγγέλιο αφορά την οικουμένη: την αναγέννηση του ιεραποστολικού στοχασμού και την αναζωπύρωση της έμπρακτης μαρτυρίας. Ήταν στη Θεσσαλονίκη, το 1958, στην 4η Γενική Συνέλευση της παγκόσμιας αδελφότητας Ορθοδόξων νεολαίων «Σύνδεσμος», που πανορθόδοξως εκκολάφθηκε η ίδρυση του Διορθόδοξου Ιεραποστολικού Κέντρου «Πορευθέντες». Διακεκριμένος μεταξύ των πρωταγωνιστών του ήταν ο νεαρός κληρικός Αναστάσιος Γιαννουλάτος.

Δεν σκοπεύω να παρουσιάσω τη σχετική ιστορία (αυτό είναι δουλειά του βιβλίου). Θέλω με δέος να σημειώσω το γεγονός ότι, σ' αυτή την επετειακή χρονιά, ως Αρχιεπίσκοπος Αλβανίας πλέον ο δάσκαλός μας Αναστάσιος Γιαννουλάτος, αξιώθηκε να δώσει ένα περιεκτικό διάγραμμα και μια αποτίμηση αυτής της εξηντάχρονης πορείας. Μια αποτίμηση η οποία αναδίδει τη δίκαιη χαρά του σπορέα, όταν η σποριά του φαίνεται πια να καρπίζει. Μαζί μ' αυτό, η αποτίμησή του αναδεικνύει κάτι ξεχωριστά σημαντικό. Τον καίριο ρόλο των ιεραποστολικών

μελετών, οι οποίες εκβραχίζουν το τραχύ τοπίο, για να ανοίξουν δρόμοι εκεί όπου δεν υπάρχουν ή εκεί όπου έχουν μπαζωθεί. Οι σοβαρές, στιβαρές κι εργώδεις ιεραποστολικές σπουδές είναι ζωτικής σημασίας, «ώστε ο ιεραποστολικός ζήλος να έχει στέρεα θεολογική και εκκλησιολογική θεμελίωση», να αποδίδει το καρδιοχτύπι του εκκλησιαστικού γεγονότος, να χτίζει τον σεβασμό προς την ετερότητα και να μην αφήνει την προχειρολογία να ασελγεί πάνω στην προθυμία για μαρτυρία.

Οι δύσκολες διαδρομές της οικουμενικής μαρτυρίας αποτυπώνονται και στο γεγονός ότι μόλις στην τελευταία δεκαετία άρχισε η επισήμανση του ιεραποστολικού χρέους να εμφανίζεται σε επίσημα, πανορθόδοξα ντοκουμέντα. Ήταν στο Μήνυμα της σύναξης των Προκαθημένων των Ορθοδόξων Εκκλησιών στο Φανάρι, το 2008. Κι οχτώ χρόνια αργότερα, στη Μεγάλη Σύνοδο των Ορθοδόξων Εκκλησιών στο Κολυμπάρι της Κρήτης (2016), το χρέος αυτό αποτυπώθηκε ηχηρά σε τρία κείμενά της. Σπουδαία βήματα, με χίλια ακόμη να απομένει να γίνουν, αλλά πάντως σπουδαία και αδιανόητα προ καιρού. Δεν θεωρώ υπερβολή αν πούμε ότι η εν λόγω εξηντάχρονη πορεία, αλλά κι αυτή που συνεχίζεται, δεν διαφέρει πολύ από θηριομαχία! Κι αυτά τα βήματα που έγιναν, σε πολύ μεγάλο βαθμό τα έκανε μπορετά το ειδικό βάρος του αρχιεπισκόπου Αναστασίου και η πρόταση την οποία υπέβαλε στη Μεγάλη Σύνοδο η αυτοκέφαλη Εκκλησία την οποία αυτός διακονεί.

Μία από τις δυσκολίες είναι η ασθμαίνουσα πορεία των ιεραποστολικών σπουδών. Το πεδίο

τους είναι αφάνταστα ευρύ και βαθύ, περιλαμβάνοντας από τη μια την ιστορία των ταξιδιών του Ευαγγελίου σε πλήθος πολιτισμών, κι από την άλλη ό,τι πιο σημερινό: τον μετα-αποικιακό κόσμο, τις διαπολιτισμικές προσεγγίσεις, τη σάρκωση του Ευαγγελίου στις αντιφατικές συνθήκες της παγκοσμιοποίησης και της μετανεωτερικότητας. Και, φυσικά, την άρθρωση θεολογίας που να φανερώνει ότι καθαυτή η Εκκλησία αποτελεί γεγονός αποστολής. Χρειάζονται πολλά παραπάνω από μια διδασκαλία σε κάποιο εξάμηνο (αν υπάρχει κι αυτό...), ώστε να μπορεί να προκόψει όχι μόνο η πληροφόρηση, αλλά και η έρευνα. Είναι πανεύκολο να διακηρύττει κάποιος την οικουμενικότητα του Χριστιανισμού, κι όλοι, από τη σκοπιά κάθε θεολογικού γνωστικού αντικειμένου το κάνουν. Όμως στην πραγματικότητα οι κυρίαρχες θεολογικές ματιές μένουν καρφιτσωμένες κατ' εξοχήν στο εσωτερικό της κοινότητας ή στον ευρωπαϊκό χώρο ή στις διαχριστιανικές σχέσεις. Όλα αυτά είναι σημαντικά, αλλά, μένοντας μόνο σε αυτά, παραμένουν έξω από τον οπτικό μας ορίζοντα οι σημερινοί αναβρασμοί, οι τεκτονικές αλλαγές στους πολιτισμούς και η ορμή του εκτός του Δυτικού κόσμου Χριστιανισμού· για να μη μνημονεύσω και την περιρρέουσα θολούρα περί του αν η ιεραποστολή αφορά το «είναι» της Εκκλησίας ή, αντιθέτως, συνιστά υποπροϊόν της (περιττό να εκφράσω εδώ την ολόψυχη συνηγορία μου υπέρ του πρώτου). Κι έτσι, μ' αυτές τις συνθήκες και σ' αυτές τις συνθήκες, οι νέοι επιστήμονες που έχουν το τάλαντο να οσμίζονται τη

δυναμική της μαρτυρίας, της ιεραποστολής και της πολιτισμικής ποικιλίας, πολλές φορές έχουν και διπλό φορτίο να σηκώσουν. Θα πρέπει, μέσα στον χρόνο εκπόνησης της διπλωματικής ή του διδακτορικού τους, να έρθουν σε επαφή και να ενσωματώσουν ένα τεράστιο, αδιάδακτο υλικό. Τουλάχιστον εν μέρει, σε μια τέτοια θέση βρέθηκε και η Κατερίνα Κυριάζου, και τη θηριομαχία που της αναλογούσε την πάλεψε καρποφόρα.

Τον πανέμορφο κόπο της Κατερίνας Κυριάζου τον πρωτοχάρηκα το 2015, ως κριτής της διπλωματικής εργασίας, την οποία η νεαρή συνάδελφος εκπόνησε στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο με εποπτεύουσα καθηγήτρια την περίφροντι βιβλική θεολόγο Ελένη Κασσελούρη. Ήταν μια ερευνητική πορεία με νόημα και με λαμπρή έκβαση. Και θεωρώ ευτύχημα την όσμωση των δύο οπτικών, της βιβλικής και της ιεραποστολικής, όσμωση η οποία καταδεικνύει ότι ο σφυγμός της Αγίας Γραφής είναι ιεραποστολικός, και ότι η ιεραποστολή είναι ακριβώς το να ζεις ως πανανθρώπινο δώρο το ευ-αγγέλιο! Η δε συμπόρευση αυτών των δύο γνωστικών αντικειμένων έχει μακρά ιστορία. Όθεν και το ετοιμοπόλεμο της εποπτεύουσας, η οποία εισηγήθηκε το θέμα, και στην οποία οφείλονται ευχαριστίες αληθινές.

Η Κατερίνα Κυριάζου έχει ματιά διαυγή, ματιά η οποία δεν σταματά στα συρματοπλέγματα τα οποία πολλαπλασιάζονται στις μέρες μας. Η προσέγγισή της είναι παθιασμένη και νηφάλια ταυτόχρονα, και δεν αφήνει τα πολύτιμα (τη μαρτυρία και την οικουμενικότητα) να μαγαριστούν ούτε από τον

θεολογικό αυτισμό, ούτε από τον θρησκευτικό ιμπεριαλισμό. Το να διευκρινίζουμε αδιάκοπα σε τι συνίσταται η μαρτυρία και πώς το Ευαγγέλιο σαρκώνεται στους πολιτισμούς και τις αεικίνητες ανθρώπινες συνάφειες, είναι δουλειά που δεν έχει σταματημό. Η μελέτη της Κατερίνας Κυριάζου αναγνωρίζει τους σπόρους που έσπειρε ο αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος, ποτίζει τους σπόρους αυτούς, φανερώνει τους καρπούς τους, γίνεται η ίδια καρπός!

Ποια μεγαλύτερη χαρά; Ολόψυχα εύχομαι αυτή να είναι και η χαρά του αναγνώστη, αλλά και του κατοπινού ερευνητή!

Θανάσης Ν. Παπαθανασίου¹

¹ Δρ. Θεολογίας (Ιεραποστολικής), Διδάσκων (ΕΔΙΠ) στην Ανώτατη Εκκλησιαστική Ακαδημία Αθήνας, Διδάσκων (ΣΕΠ) στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Αρχισυντάκτης του περιοδικού Σύναξη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΣΥΓΓΡΑΦΕΩΣ

Η ξεχωριστή και εξόχως δυναμική προσωπικότητα του σημερινού Αρχιεπισκόπου Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας Αναστασίου Γιαννουλάτου, ήταν αυτή η οποία με ενέπνευσε να ασχοληθώ στη διπλωματική εργασία μου στο Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα «Σπουδές στην Ορθόδοξη Θεολογία» του Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου και στο παρόν βιβλίο, με τον τρόπο με τον οποίο ο θεολόγος και θρησκευολόγος Αναστάσιος αξιοποιεί τη βιβλική παράδοση και το μήνυμα του Ευαγγελίου για την ενίσχυση των θεολογικών του επιχειρημάτων στη διεκκλησιαστική και κοινωνική του δράση και στο συγγραφικό του έργο. Όπως λέει χαρακτηριστικά και ο ίδιος ο Μακαριότατος, «χωρίς αμφιβολία, τα πλουσιότερα κοιτάσματα ιδεών, μορφών, κινήτρων, αληθειών, βρίσκονται στην Αγία Γραφή, αρχίζοντας από τους υπέροχους στίχους της Παλαιάς Διαθήκης και φθάνοντας στο απροσμέτρητο βάθος και ύψος και μήκος και πλάτος της αγάπης, όπως την κήρυξε και την έζησε ο Ιησούς Χριστός»². Θαυμάζω τον Αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο ως μία μορφή που σφράγισε με αληθινό και αυθεντικό ορθόδοξο ιεραποστολικό ήθος και μαρτυρία τον 20ό αιώνα και που συνέβαλε και εξακολουθεί να συμβάλλει στη συνάντηση

² Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας, «Αναζητώντας τέσσερις μεγάλες αξίες ζωής!», δημοσιεύτηκε 15/5/14 στην επίσημη ιστοσελίδα της Ιεράς Αρχιεπισκοπής Κύπρου <http://www.churchofcyprus.org.cy/article.php?articleID=4360>, τελευταία ανάκτηση 29-8-2015.

και τον διάλογο του Ευαγγελίου με τον εκάστοτε πολιτισμό. Τον αρχικό θαυμασμό μου, βέβαια, δαδέχθηκε δέος και φόβος μήπως δεν αποδοθεί επαρκώς ο ανεξάντλητος πλούτος της θρησκευτικής του εμπειρίας και γνώσης και η διεθνώς αναγνωρισμένη πολυδιάστατη προσφορά και δραστηριότητά του. Το οποιοδήποτε επίθετο υπερθετικού βαθμού δεν είναι ικανό να περιγράψει με σαφήνεια τον άνθρωπο Αναστάσιο και το σίγουρο είναι ότι μόνο θετικά στοιχεία αποκόμισα μελετώντας τα κεντρικά γεγονότα του βίου του, το πολυσχιδές έργο του και το μέγεθος της προσφοράς και της αληθινής μαρτυρίας του. Το λαμπερό βλέμμα, το γλυκύ χαμόγελο, η απροσποίητη ταπεινότητα, η φωτεινή διάνοια και η αίγλη της έντονης προσωπικότητάς του σφράγισαν την πρώτη συνάντηση-γνωριμία μας, ενίσχυσαν τον θαυμασμό μου για τα εξαιρετικά χαρίσματά του και μου επιβεβαίωσαν περίτρανα ότι ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος είναι πραγματικά μια φυσιογνωμία με παγκόσμια προβολή και άξια οικουμενικής τιμής. Νιώθω ιδιαίτερη χαρά και ευγνωμοσύνη για τη μεγάλη τιμή που μου έκανε, να με εμπιστευτεί και να μου παραχωρήσει μια αποκλειστική συνέντευξη για την παρούσα έκδοση. Ευχαριστώ θερμά τον Μακαριότατο και εύχομαι ο Θεός να του χαρίζει πολλά έτη ακόμη, ώστε να συνεχίσει τις υψηλές θεολογικές του πτήσεις και τη δημιουργική και καρποφόρα διακονία της Εκκλησίας του Χριστού μας.

Η παρούσα έκδοση βασίζεται στη διπλωματική μου εργασία με τίτλο: «Ευαγγέλιο και πολιτισμός στη ζωή και το έργο του Αναστασίου, Αρχιεπισκό-

που Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας», η οποία εκπονήθηκε στο Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, με επιβλέπουσα την καθηγήτρια κ. Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη και δεύτερο κριτή τον κ. Θανάση Ν. Παπαθανασίου (έγκριση 4-10-2015). Έχει εμπλουτιστεί τόσο βιβλιογραφικά όσο και θεολογικά, αφού στο διάστημα που μεσολάβησε για την έκδοσή της ο Αρχιεπίσκοπος εξέδωσε νέα βιβλία και άρθρα.

Κλείνοντας αυτό το προλογικό σημείωμα, θα ήθελα να ευχαριστήσω τη σύμβουλο καθηγήτριά μου κ. Ελένη Κασσελούρη-Χατζηβασιλειάδη, η οποία μου πρότεινε το θέμα, με καθοδήγησε επιστημονικά και μου συμπαραστάθηκε άοκνα και υπομονετικά τόσο στην εκπόνηση της μεταπτυχιακής έρευνας, όσο και στις λεπτομέρειες της συγγραφής και της έκδοσης του παρόντος βιβλίου. Οι συμβουλές και παρατηρήσεις της υπήρξαν καίριες στα διάφορα στάδια αυτής της πορείας. Πολύτιμη υπήρξε, επίσης, η αρωγή του κ. Θανάση Ν. Παπαθανασίου, καθώς με τις επισημάνσεις του, ως επιβλέπων καθηγητής, και με το ειλικρινές ενδιαφέρον του συνέβαλε στο να επιτύχω το καλύτερο δυνατό αποτέλεσμα. Έχει ιδιαίτερη αξία για μένα η συμμετοχή του στην παρούσα έκδοση καθώς πρόκειται για έναν διαπρεπή και μάχιμο θεολόγο, με πλούσιο και μεστό συγγραφικό –και όχι μόνο– έργο, και με μια αυθεντική ορθόδοξη παρουσία, αναγνωρισμένη τόσο στην Ελλάδα, όσο και εκτός των ελληνικών συνόρων.

Θερμές ευχαριστίες επιθυμώ να εκφράσω και στην εκλεκτή φίλη και φιλόλογο Ελένη Σοφιανού,

που επιμελήθηκε φιλολογικά τα κείμενά μου. Τέλος, αισθάνομαι ιδιαίτερα ευγνώμων απέναντι στους γονείς μου π. Ισίδωρο και Θεοδώρα, οι οποίοι υπήρξαν πολύτιμοι συμπαραστάτες και εμπυχωτές καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της πορείας και θα ήθελα να τους αφιερώσω αυτό το βιβλίο ως ελάχιστο δείγμα της ευγνωμοσύνης μου προς αυτούς.

Αικατερίνη Κυριάζου

*Γιαννιτσά, 15 Αυγούστου 2019,
Της Κοιμήσεως της Θεοτόκου*

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η σωτηρία του «σύμπαντος κόσμου» αποτελεί διαχρονική δέηση της Ορθόδοξης Εκκλησίας. «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη...» (Μτ. 28,19) μας λέει στην τελευταία περικοπή ο ευαγγελιστής Ματθαίος και το κάλεσμα αυτό, που διαβάζεται κατά το μυστήριο του Χρίσματος, απευθύνεται σε κάθε βαπτισμένο. Κάθε νεοφώτιστος είναι ένας απεσταλμένος, ένας «αποστολικός άνθρωπος» με τον τρόπο του. Σε όλη του τη ζωή και με όλο του το είναι, ως κατοικία τριαδική, καλείται για την αδιάκοπη μαρτυρία. Στον σκοπό αυτόν είναι ολοκληρωτικά αφιερωμένος, είναι ιερέας της ολότελα «καινής» ύπαρξης, αναφορά και δώρο στον Κύριό Του. Κάθε χριστιανός έχει περιβληθεί το τριπλό αξίωμα, βασιλικό, ιερατικό, προφητικό και μπορεί να φέρει στην κοινωνία την αλήθεια του βιωμένου δόγματος, να ζει τη χάρη που λαμβάνεται στην Εκκλησία και να διαποτίζει τον κόσμο με αυτή³.

Ο νυν Αρχιεπίσκοπος Τιράνων, Δυρραχίου και πάσης Αλβανίας κ. Αναστάσιος πρωτοστάτησε στη σύγχρονη αναζωπύρωση της Ορθοδόξου Εξωτερικής Ιεραποστολής. Εμπνεόμενος από το Ευαγγέλιο, το παράδειγμα και τον λόγο των Αποστόλων και των Πατέρων της Εκκλησίας, έκανε ζωή και πράξη τη σαφή προτροπή του Κυρίου για τον ευαγγελισμό της οικουμένης. Τεκμηρίωσε με μεστό θεολογικό

³ Π. Ευδοκίμοφ, *Η Ορθοδοξία*, μτφρ. Αγ. Μουρτζόπουλος (Θεσσαλονίκη: Β. Ρηγόπουλου, 1972), σσ. 382-84.

τρόπο και με άρτια επιστημοσύνη την οικουμενικότητα του χριστιανικού μηνύματος και την ιεραποστολική αυτοσυνειδησία της Εκκλησίας. Το σημαντικότερο, βέβαια, στοιχείο προσφοράς του, εντοπίζεται στο πρόσωπό του, βρίσκεται στον συνδυασμό της θεολογικής μαρτυρίας και της έμπρακτης εκκλησιαστικής ιεραποστολικής δράσης του. Ο στοχασμός του δεν βασίζεται σε θεωρητικές αναλύσεις, αλλά χαρακτηρίζεται από ρεαλισμό, γνώση, ενεργητικότητα και πλούσια βιωματική ιεραποστολική και επιστημονική εμπειρία⁴. Σε όποια θέση ευθύνης κι αν βρέθηκε και σε οποιαδήποτε αποστολή κι αν του ανατέθηκε, κεντρική πηγή της έμπνευσης και της ενέργειάς του παρέμεινε η αγάπη, με το βάθος και το πλάτος που προσέδωσε σ' αυτή η χριστιανική θεολογία και ζωή. Το όραμα για μια «κοινωνία αγάπης» και η διακονία για την επίτευξή του δεν αποτελεί, άλλωστε, για τον ίδιο ένα ζήτημα απλά «ηθικό» ή θέμα «καθήκοντος» και «χρησιμότητας», αλλά κάτι πολύ βαθύτερο και περισσότερο «μυστικό», μια *υπαρξιακή προσταγή*⁵, η οποία εκφράζεται ως «καθημερινή συνεχής προσφορά προς όλους τους ανθρώπους, τους εγγύς και τους μακράν, ανεξάρτητα από τη θρησκευτική πίστη, το ηθικό ποιόν, την

⁴ Ν. Τσιρέβελος, *Θεολογική θεμελίωση της Ορθόδοξης Μαρτυρίας*, Σπουδή στο έργο του Αρχιεπισκόπου Αλβανίας Αναστασίου (Θεσσαλονίκη: Ostrakon Publishing, 2015), σσ. 33 και 203-4.

⁵ Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Αρχιεπίσκοπος Τιράνων και πάσης Αλβανίας, «Σκοπός και κίνητρο της Ιεραποστολής εξ' επόψεως θεολογικής», *Πορευθέντες 33-34* (1967), σσ. 2-9 και *Πορευθέντες 35-36* (1967), σσ. 34-36. Αναδημοσίευση από το περιοδικό *Θεολογία 37*, (1966), σσ. 434-452.

πνευματική ή πολιτιστική κατάστασή τους»⁶. Την εσωτερική του αναγκαιότητα για ιεραποστολική δράση αποτυπώνει ο θεολογικός λόγος του αποστόλου Παύλου «οὐαὶ δὲ μοί ἐστιν ἔὰν μὴ εὐαγγελίζωμαι» (Α΄ Κορ. 9,16), ο οποίος παρουσιάζει το κήρυγμα του Ευαγγελίου ως αιτία καύχησης και τον «αμαρτύρητο βίο» ως ισοδύναμο πράξης ντροπής⁷.

Ειδικότερα, θα λέγαμε ότι ο Αρχιεπίσκοπος Αναστάσιος θεμελιώνει θεολογικά την εν Χριστώ μαρτυρία σε τρεις βασικούς άξονες. Ο πρώτος σχετίζεται με τον βασικό σκοπό της που είναι η αποκάλυψη του Θεού στον κόσμο ως κοινωνία τριών προσώπων. Αυτόν, λοιπόν, τον προαιώνιο τρόπο ύπαρξης του Θεού τον προσδιορίζει δίνοντας έμφαση στα δύο σημαντικά χαρακτηριστικά της φανέρωσης των άκτιστων ενεργειών Του, την αγάπη και τη δόξα, οι οποίες κατακλύζουν όλη την ιστορία και την κτίση. Ακολουθεί η ερμηνεία του σχεδίου της θείας οικονομίας για τη σωτηρία του ανθρώπου ως θεωρία και μετοχή στην αγάπη και τη δόξα του Τριαδικού Θεού και ως σύναψη αγαπητικών σχέσεων με τον Θεό και τους ανθρώπους. Το κάλεσμα για ανακεφαλαίωση-μεταμόρφωση του σύμπαντος κόσμου είναι ο δεύτερος άξονας και έχει αφετηρία, για τον Αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο, την Ανάσταση του Ενσαρκωθέντος Λόγου και προοπτική πορείας στην οικουμένη

⁶ Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία. Μελετήματα ορθόδοξου προβληματισμού* (Αθήνα: Ακρίτας, 2005⁶), σ. 45.

⁷ Ν. Τσιρέβελος, *Θεολογική θεμελίωση της Ορθόδοξης Μαρτυρίας...ό.π.*, σ. 54.

διπλή, διότι αναφέρεται στον παρόντα χρόνο και επεκτείνεται και στα έσχατα. Μετά την Πεντηκοστή, η Εκκλησία είναι αυτή που συνεχίζει το έργο του Χριστού, προσανατολισμένη επίμονα προς την εσχολογική πλήρωση. Η «έσχάτη ημέρα», που για χάρη της θεμελίωσε ο Θεός τον κόσμο, ανέτειλε, όπως σημειώνει χαρακτηριστικά ο Μακαριότατος, και όλα τα έθνη είναι «συγκληρονόμα καὶ σύσσωμα καὶ συμμετοχα τῆς ἐπαγγελίας αὐτοῦ ἐν τῷ Χριστῷ διὰ τοῦ εὐαγγελίου» (Εφ. 3,6). Το κήρυγμα του Ευαγγελίου είναι βασικός όρος για την πλήρωση αυτή και κατ' επέκταση αποτελεί άμεσο σκοπό-αποστολή της Εκκλησίας και αντικείμενο της ιεραποστολής της⁸. Αφού, λοιπόν, ο σπόρος του λόγου του Θεού πέσει σε πολλούς ανθρώπους και καρποφορήσει σε κάποιους, τότε έπεται η συμμετοχή στη μυστηριακή ζωή της Εκκλησίας, η οποία οδηγεί στην πραγματική συμφιλίωση με τον Θεό και τους ανθρώπους. Αυτή η προοπτική είναι ο τρίτος άξονας, ο οποίος πετυχαίνει την ενότητα ακτίστου-κτιστού εντός της λατρευτικής σύναξης και κορυφώνεται στο μυστήριο της θείας Ευχαριστίας, το οποίο, κατά τον Αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο, θεωρείται κατ' εξοχήν «θεία κοινωνία», υπαρκτική εμπειρία των εσχάτων και πρόγευση της Βασιλείας του Θεού⁹. Η θεολογική αυτή θεώρηση σημαίνει υπακοή στα ευαγγελικά προστάγματα, αναζωπύρωση του αποστολικού ζήλου και

⁸ Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), «Σκοπός και κίνητρο της Ιεραποστολής...», ό.π., σ. 441.

⁹ Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, ό.π., σσ. 47-48.

συνεχή αγώνα για να μη χαθεί το γεγονός αυτό (της θείας Λειτουργίας), αλλά να προεκταθεί στην καθημερινή ζωή των πιστών και να μεταμορφώσει όλη τη ζωή και την κτίση σε «λειτουργία», «θυσία ζῶσα, άγια, εὐάρεστος τῷ Θεῷ»¹⁰. Ο Μακαριότατος προβάλλει υπέροχα με μία ανθρωπολογική εικόνα τον τρόπο με τον οποίο το Ευαγγέλιο μεταγγίζεται ως υπαρκτικό γεγονός στον άνθρωπο και πραγματώνεται ως βίωμα του μυστηρίου της αγάπης του Θεού. «Ο λατρευτικός ρυθμός της Εκκλησίας συντονίζει όλη τη ζωή και σαν μια μεγάλη καρδιά κινεί αδιάκοπα και καθαίρει το αίμα της κοινωνίας, το ανανεώνει μέσα από τους πνεύμονες των ευαγγελικών αληθειών, το στέλνει μέχρι τα πιο ακραία αγγεία του πολυμορφου οργανισμού της κοινωνίας»¹¹.

Η ιεραποστολική σημασία του λειτουργικού βιώματος αναδείχθηκε ιδιαίτερα από τον Αρχιεπίσκοπο Αναστάσιο, ενώ παράλληλα υπογραμμίστηκε η στενή σύνδεση του «τρώγειν» με το «ἀποστέλλειν». Σε πολλά κείμενά του ανέδειξε την αμφίδρομη σχέση θείας Ευχαριστίας και ιεραποστολής, όπως και την άποψη ότι η θεία Λειτουργία είναι από τη φύση της μαρτυρική, δηλαδή ιεραποστολική¹². Ο Αρχιεπίσκοπος τονίζει χαρακτηριστικά ότι «είναι αδύνατον να μετέχει κανείς συνειδητά στη χριστιανική λατρεία, χωρίς άμεση σχέση με την

¹⁰ Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), *Ιεραποστολή στα Ίχνη του Χριστού*, (Αθήνα: Αποστολική Διακονία, 2009²), σσ. 129-130.

¹¹ Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), *Παγκοσμιότητα και Ορθοδοξία*, ό.π., σ. 129.

¹² Ν. Τσιρέβελος, *Θεολογική θεμελίωση της Ορθόδοξης Μαρτυρίας...* ό.π., σ. 109.